

Оксана Зелік

ЕСТЕТИЧНІ ВІЗІЇ АННИ БіЛОЇ

Рецензія на книги: Біла А. Символізм / Анна Біла. – К.: Темпора, 2010. – 272 с.; Біла А. Футуризм / Анна Біла. – К.: Темпора, 2010. – 248 с.; Біла А. Сюрреалізм / Анна Біла. – К.: Темпора, 2010. – 208 с.

Приємною новиною для літературознавців, шанувальників і поціновувачів літератури став вихід книг Анни Білої. Так, у видавництві “Темпора” з’явилася своєрідна історико-літературна “трилогія” знаного й авторитетного науковця: “Символізм”, “Футуризм”, “Сюрреалізм”. Дослідниця відома численними публікаціями в періодиці та мережі Інтернет, її монографія “Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки” (К., 2006) – серед найбільш ґрунтовних досліджень літератури початку ХХ століття. Нові видання швидко здобули популярність серед фахівців і тих, хто цікавиться історією літератури та мистецтва. Зацікавленість засвідчують активні обговорення праць, відгуки, рецензії, а піврічна експертна сесія Всеукраїнського рейтингу “Книжка року – 2010” назвала їх поміж “лідерів літа”.

Т. С. Еліот зауважував, що не можна глибинно засвоїти жодного письменства без національного й світового контексту: “Здатність кожної літератури до самооновлення, опанування нових творчих можливостей,

здійснення нових відкриттів у слововжитку залежить від двох обставин. По-перше, від здатності сприймати й засвоювати чужоземні впливи. Й, по-друге, від уміння озиратися назад і черпати з власних джерел”. Саме з такими настановами підходить до дослідження українських варіантів провідних напрямів літератури та мистецтва ХХ століття й А. Біла. Кожне літературне явище, подію, факт вона розглядає в широкому культурному контексті, дошукується передумов, аналізує становлення, простежує впливи на подальший розвиток літератури. Та все ж для дослідниці першочерговим є завдання пошуку національної самоідентичності, дослідження вітчизняного варіанту певного літературного напрямку. А тому вона ретельно вивчає “динамічний контекст культури” (Л. Оляндер), у якому з’являється те чи те літературне явище, разом із тим закликаючи читача до діалогу, о/переоцінки, о/переосмислення багатьох мистецьких і соціокультурних явищ.

Так, дослідження *символізму* А. Біла починає із сумлінного вивчення символів, знаків

та архетипів і завершує аналізом творчості, з певним застереженням, “третього покоління українського символізму” – поетів-шістдесятників. Це своєрідне обрамлення основної частини дослідження: філософські концепції символізму, символізм у європейській поезії, літературно-мистецьке життя в Україні часу межі століть і становлення символізму (І. Франко, “Молода муза”, “Українська хата”), літературна ситуація кін. 1910-х – поч.

1920-х рр. і розвиток символізму (П. Тичина, Я. Савченко, В. Свідзінський та ін.), артистична атмосфера Львова 1920–1930-х рр. Літературознавець наголошує на розрізненні символізму як *типу світогляду* і як *пробірної течії* кін. ХІХ – поч. ХХ століття, та водночас підкреслює певну постійну присутність символів і символізму в культурному просторі: “можливо, символізм є одним із тих універсальних визначних стилів і типів мислення, властивих людству на певному етапі розвитку, які ніколи не можуть вичерпатися, як не вичерпується людське прагнення самопізнання й пошуку відповідників свого внутрішнього досвіду, який кореспондує із зовнішніми реаліями”.

Дослідження *футуризму* відзначається ґрунтовністю, науковістю, значною джерельною та науковою базою. Історичний момент та естетичні запити суспільства, розвиток науки і техніки, живопис і архітектура, маніфести й декларації, літературні угруповання і творчість окремих митців – цілісний аналіз усіх цих аспектів витворюють яскраву, строкату, панорамну картину футуризму. “У футуризмі увиразнюються базові принципи естетики авангарду <...>, який поєднав, на перший погляд, розбіжні тенденції <...>: першовідкриття винаходу – з фанатизмом в обстоюванні нових ідей у мистецтві, вишукану елітарність – із банальним масовізмом, потребу художньої самопожертви – з легковажним жертвування

людським “матеріалом” на користь згаданих ідей, людинолюбство митця – з практицизмом політика”, – таким побачила дослідниця цей напрям у більшості європейських країн і в Україні зокрема. Та найбільш привабливими для неї залишаються гра, пошук, наполегливість, спортивна наснага, оптимізм, завзяття – всі ті риси, “які властиві футуризмові і яких майже цілком позбавлена наша наскрізь серйозна література”.

Дослідження *сюрреалізму* базується головню на європейському контексті. В українській літературі А. Біла розглядає його як ідею культурно-інтелектуального

реваншу, що поставала в межах Мистецького Українського Руху. До аналізу науковець залучає драматургію І. Костецького, творчість Е. Андієвської, Київську школу поезії.

Кожну із книг “трилогії” доповнює список рекомендованої літератури, виданої в Україні та за кордоном,

а також яскраві, кольорові, дуже якісні вклейки – репродукції картин, ескізи плакатів, фотографії скульптур, автографи текстів тощо.

Власне бачення основних законів розвитку літературного процесу, його особливостей в умовах українського культурного та суспільного життя, широта охопленого матеріалу, різноманітність дослідницького інструментарію, коло поставлених проблем характеризує авторку книг як вдумливого історика літератури. Її судження досить систематизовані, що дає підстави говорити про цілісність та своєрідність історико-літературної концепції науковця, творення власної концепції історії літератури за принципом напрямитечії-стилі-жанри.

Із прикрістю зауважимо малий наклад рецензованих книг (лише 1000 примірників). Безперечно, ці видання займуть помітне місце в українському літературознавстві, стануть у нагоді філологам, культурологам, мистецтвознавцям, викладачам і студентам вишів.

